

Студентски симпозион о Светим тајнама

У среду, 11. јуна, у амфитеатру Православног богословског факултета у Београду, у организацији Катедре за литургику одржан је други по реду студентски симпозион на тему *Свете тајне*. У својој уводној речи којом је отворио симпозион, проф. др Ненад Милошевић је указао на потребу да се овакви симпозиони редовно одржавају, пре свега због студената на мастер студијама који на тај начин полажу испит и истовремено стичу искуство израде научних радова и учешћа на научном скупу. Изнад академског значења, професор Милошевић је истакао значај оваквих симпозиона као вид служења Цркви.

Ђакон Игор Игњатов је био први излагач, са темом *Свете тајне у теорији и пракси*, наводећи да је то веома осетљива тема у наше време због могућности да аутор буде погрешно схваћен или интерпретиран. Своје излагање је започео мистириолошким одређењем Цркве коју је дао свети Никола Кавасила, наводећи да је индикативно да један богослов из 14. века, када је евхаристијска свест значајно ослабила, даје такво еклисијално виђење. Ђакон Игњатов је током излагања објаснио етимологију речи тајна (мистирион), почевши од Антике, преко Старог и Новог Завета, специфичности павловске теологије и на крају значење тог појма у светоотачкој мисли (Иринеј Лионски, Григорије Богослов, Максим Исповедник, Никола Кавасила и Симеон Солунски). У наставку излагања је изложио грешке класичног академског богословља, присутног код Петра Могиле, да би указао на њихово исправљање код савремених богослова, пре свега Николаја Афанасјева и Александра Шмемана. Ђакон је делом изнео и критику неких аспеката богословља Николаја Афанасјева, пре свега по питању разликовања свете тајне и свештенодејства, не поричући укупни допринос овог богослова. Према ђакону Игњатову, суштински проблем данас лежи у раздвајању теорије и праксе, односно академског богословља и црквене праксе, осврћући се додатно на проблеме разликовања профаног и сакралног насталих под пијетистичким утицајем. Навео је да у Христу нема такве поделе, те да је свето све што учествује у животу Свете Тројице, а да је смрт онтолошка профанација. Ђакон Игњатов сматра да је литургијски препород у ствари препород нашег литургијског доживљаја и искуства, враћање почетном виђењу Цркве, а не спољашња реформа. У завршници свог излагања, ђакон је поставио и питање богослужбеног језика, у контексту правилног прожимања и коегзистенције два језика у Литургији.

Ђакон Борис Савић је био следећи излагач, са темом *Делатност Светог Духа у светим тајнама са освртом на римокатоличко богословље*. Он је излагање почео чињеницом да се о светим тајнама може говорити условно јер је Црква светајна Христа. По питању пневматологије, ђакон Савић је кренуо од тријадолошких спорова који су одредили учење о Светом Духу, да би указао на православно учење. Посебно је указао на чињеницу да православни одувек имају личносни доживљај Светог Духа, да је он посебно видљив у молитви Царе Небесни..., којом почиње свака Литургија, наводећи да управо Дух Свети чини Евхаристију Телом Христовим, да анамнеза оприсутњује историјског Христа, а да епиклеза доноси присуство есхатона. Са друге стране, истакао је ђакон Савић, на Западу је Свети Дух сведен на онога који оправдава, обезличен је, поготово после утицаја схоластичке теологије. Он је навео да Римокатоличка црква нема ослонац у пневматологији, те да јој је еклисиологија изразито христомонична : Дух Свети је сведен на ризницу безличне тварне благодати којом располаже Христос. Према ђакону, срж проблема је у неправилном тумачењу светотројичних односа. Са друге стране, он је истакао и пренаглашавање пневматологије код неких источних богослова, које је уследило као одговор на западни христомонизам. Стога је према

ђакону Савићу неопходно да христологија и пневматологија буду нераздвојиве и имају прави однос, при чему су један Христос и многа дејства Духа Светог конститутивни елементи Цркве. У закључку је навео да је улога Духа Светог правилно виђена једино у тријадолошком контексту, те да је то кључни моменат у дијалоги између Истока и Запада по овом питању.

Трећи излагач по реду био је презвитер Дејан Поповић. Своје излагање под називом *Антиохијски литургијски тип – богословска подлога*, започео је са анализом историјског положаја и значаја антиохијске катедре. У свом излагању, презвитер Поповић је полазио пре свега од два документа: Апостолских установа, код којих је испитивао богослужбени садржај који је повезивао са неким омилијама Светог Јована Златоустог и *Завештања Господња*, за која је нагласио да за основу такође имају *Апостолско предање* Иполита Римског. Он се пре свега држао богословља Јована Златоустог у његовим омилијама, при чему је истакао његов немерљив допринос у литургичком погледу. Осврнуо се и на ставове савремених западних богослова, попут Дикса, критикујући неке једностраности у њиховом приступу антиохијском богословљу. Презвитер Поповић је закључио да је свети Јован Златоуст редиговањем наведених списа који су му претходили написао своју познату Анафору.

Последњи излагач прве сесије био је Зоран Новосел, са темом *Психолошки доживљаји у Литургији*. Он је указао да савремени хришћани често са предрасудама улазе у литургијски простор и време, при чему је проблем индивидуалистичке побожности нагласио као суштински. Новосел сматра да је православна психологија у ствари окренутост ка Христу, а не ка себи. Навео је и проблем сентиментализма и емоционалног доживљаја Литургије у личном погледу, који се често не жели поделити са другима и одмерити искуством Цркве. Као правилан пример је навео светогорског старца Порфирија, који је своје духовне доживљаје делио са другима, мерећи их црквеним умом. Истакао је и проблем различитих „стилова“ побожности, користећи најчешће дела Александра Шмемана. За крај свог излагања, Новосел је дао начелне препоруке у погледу доживљаја црквене архитектуре, иконописа, појања, читања литургијских текстова, проповеди... зарад избегавања индивидуалистичких крајности.

У дискусији која је потом уследила говорило се о односу христологије и пневматологије, епиклези на Истоку и Западу, проблему анафоре као одговора на богословске полемике у одређеном времену. Посебна пажња је поклоњена питању богословског речника у савременом богослужењу, са констатацијом да је потребно и увођење нових лексема ради избегавања профанисања, а као прави пример који треба следити су наведени преводи Псалтира и Часослова од стране епископа Атанасија (Јевтића).

Другу сесију је отворио Никола Ковачевић, својим излагањем под називом *Света тајна и човек : импликације благодатног живота Цркве на православно схваћену антропологију*. Ковачевић је дао одређење човека као динамичног бића, носиоца образа и подобија Божијег који после пада није изгубио могућност заједничарења са Богом. У наставку је дао прецизну етимологију појма тајна у различитим историјским епохама, са нагласком на њеном позитивном значењу у *Књизи пророка Данила* и код апостола Павла. Ковачевић је изнео и терминолошка одређења западних појмова сакрамент и сакраментариј. Ковачевић је затим изложио виђење Евхаристије као тајне Цркве и њене пројаве, критикујући учење о седам светих тајни, које је дошло под западним утицајем. Такође је критиковао како индивидуалистичке теолошке прилазе Евхаристији, тако и колективистичка гледишта. Свештенодејство посматра као акт присуства Божијег у животу свог народа. Ковачевић је такође изложио и проблем греха и бесмртности у контексту мистириологије, указујући да

свете тајне нису просто средство за стицање благодати, већ се њима остварује однос са Богом, а грех представља управо раскидање и нарушавање тог односа. У односу човека према Царству Божијем он разликује сакраменталистичко и библијско гледиште, при чему га прво смешта ван овог света, а друго у чину Евхаристије оприсутњује Царство, мада не у потпуности. У закључку је навео да је немогуће потпуно спојити сакраменталистички и библијски приступ, али да је то могуће учинити делимично, помоћу превредновања неких сакраменталистичких гледишта.

Следећи говорник био је Ненад Мијалковић, који је говорио на тему *Есхатологија у светим тајнама Римокатоличке Цркве*. Он је прво дефинисао појам сакрамената кроз историју, осврћући се на већ поменути проблематику фиксирања броја светих тајни и положаја Евхаристије међу њима. Осврнуо се на савремену римокатоличку теологију, оличену пре свега у радовима Ранера. Посебно је апсолвирао питање како мистеријска теологија на Западу гледа на историју спасења који су присутни овде и сада. Такође се осврнуо на закључке Другог ватиканског концила по питању тумачења Евхаристије. У закључку свог излагања је навео да се код римокатолика све базира на христологији те да теологију базирају на Оваплоћењу, док је Распеће доминантан догађај, у чему Мијалковић види наглашавање историјског приступа и нагласак на Христово човештво, што се по њему види и у чињеници да је Божић као празник рођења Христовог установљен управо на Западу. Такође је указао да је пневматологија потиснута, есхатологија на последњем месту, а сакраменти средство спасења, поменувши да је та парадигма донекле промењена после утицаја православних богослова 20. века.

Тамара Видовић је била следећи излагач, на тему *Света тајна Свеиштенства у православном и римокатоличком богословљу*. Своје излагање је почела указивањем на чињеницу да је свету тајну свештенства установио сам Господ Исус Христос као Првосвештеник, наводећи и Његову првосвештеничку молитву. Видовић је навела и устројство Цркве у различитим историјским периодима, као и разлике међу службама и њихов историјски развој. Она сматра да је западни приступ у институционализацији Цркве, њеном смештању у историју и посматрању апостолског прејемства на индивидуалистички начин. Осврнула се на учење Климента Римског и Кипријана Картагинског, у контексту еклесиологије засноване на примату апостола Петра и поистовећивању апостолске и епископске службе. Критиковала је и универзалистички приступ у еклесиологији. На крају свог излагања се осврнула на разлику учења о свештенству код Тридентског и Другог ватиканског концила.

У расправи после друге сесије је учествовао и декан Факултета, Његово Преосвештенство, епископ бачки Г. Иринеј (Буловић). Похваљујући студиозан приступ, декан је указао на проблем зависности од терминологије на хрватском језику који се видео у неким излагањима, због појмова попут „тројство“, „сакрамент“ и слично, подсећајући да неки од тих појмова нису ни прихватљиви, те да је увек потребно тражити адекватан стилски израз прилагођен српском језику. Такође је указао да не треба ни наглашавати пневматологију до крајњих граница јер би могло доћи до искушења умањења христологије на рачун пневматологије. Декан је такође препоручио избегавање апсолутизација и „или-или“ дефиниција.

Трећу, послеподневну сесију, својим излагањем је отворила Сања Николић. За своје излагање под називом *Светотајинско богословље Коптске цркве* је користила видео пројектор, да би што сликовитије пренела литургијски доживљај те Цркве. Указала је на проблем малобројне литературе на српском језику из те области и чињеницу да је велики део материјала пронашла на Интернету у електронској форми. Говорила је о специфичностима седам светих тајни присутних у Коптској цркви.

Посебно је подробно анализирао Коптску литургију светог Василија Великог, а потом и коптске верзије Литургије светог апостола Марка (познатија као Литургија светог Кирила) и коптске литургије светог Григорија Богослова. Николић је указала да су у Коптској цркви само ове три Литургије одобрене за служење, те да у супротном постоји претња одлучењем. Према њој, најпроблематичнија литургија са православног аспекта је литургија светог Григорија (којој је оспорила ауторство из назива), због чињенице да су у њој молитве упућене Сину уместо Оцу, што је осуђено Картагинским сабором.

Владимир Кобачер је био други излагач треће сесије. Своје излагање под називом *Крштење у Православној и Римокатоличкој цркви* је започео теолошким одређењем Крштења. Кобачер је пошао од претпоставке да се раздвајањем крштења од празника Пасхе губи суштинска богословска нит, а слично важи и за раздвајање Крштења и Миропомазања на Западу. У наставку је извршио поређење учења о катихуменима код Јустина Философа и Иполита Римског, наводећи затим и Кирила Јерусалимског. Дионисија Ареопажита је навео у контексту нераздроживости Крштења, Миропомазања и Евхаристије. Кобачер је такође говорио о историјској мисији Византије у крштавању варварских народа. По питању Римокатоличке цркве, оспорио је праксу одвајања Крштења и Миропомазања, указујући да је та грешка ипак донекле испљављена на Другом ватиканском концилу. Нагласио је да код православних постоји други проблем, а то је одвајање Крштења од Евхаристије. Такође је указао на разлике у крштавању деце и одраслих на Истоку и Западу. У закључку је навео да савремена пракса на Истоку не захтева прекрштавања римокатолика, али да се захтева Миропомазање.

Последњи излагач на скупу је био презвитер Александар Зељковић, са темом *Света тајна Исповести у Римокатоличкој цркви*. Презвитер Зељковић је указао на цитате из Светог Писма који служе као основа за римокатоличко учење о исповести и покајању, наводећи и да је на Западу тзв. сакрамент помирења исто што и света тајна Покајања. У наставку је размотрио проблем греха и зла у учењу блаженог Августина и указао на развој тајне Исповести кроз историју. Осврнуо се и на постојање јавне исповести, која се по њему на Западу задржала доста дуже, чак до 9. века, док је у 16. веку из олтарског простора пренета у исповедаоницу. Навео је и прокоментарисао три облика исповести уведена од стране Другог ватиканског концила у контексту појединачне и опште исповести. За крај излагања је отворио питање односа исповести и причешћа.

У дискусији која је уследила разматран је утицај римокатоличке теологије по питању разрешних молитава у неким требницима, питање молитве уцрковљења, начина причешћивања у Коптској цркви, проблем покајања код убица у рату, питање увеођења посебне институције свештеника-исповедника, односно духовника.

На крају се свима присутнима обратио мр Србољуб Убипариповић, захваљујући се учесницима и дајући завршну реч, изневши притом заједнички став о светотајинском виђењу Цркве као Тела Христовог, при чему је резултате радова назначио као битне за правац богословског дијалога у 21. веку.